

Úvodem

V poslední době jsem si častokrát položil otázku, zda současný spisovatel, který jede nočním autobusem, do něhož přistoupí nahluchlý lachtan a sedne si hned na vedlejší sedadlo, ačkoliv je autobus zcela prázdný, má ještě právo připojovat ke svým knihám resumé v chetitštině. Víím, že se jako odpověď na tuto otázku okamžitě vnucují obvyklá slova o tučňácích, stepujících za mdlých letních odpolední na zavřené desce klavíru v kavárně Slávii. Můžeme to však dnes ještě pokládat za skutečnou odpověď? Známe přece i tučňáky, kteří – jak píše Rilke v dopise Heleně von Nostitz-Wallwitz – jsou svými majiteli speciálně vycvičeni k vyhledávání bestsellerů v antikvariátech; jsou to zvířata, vyznačující se bezpříkladnou bezohledností, klovnou vás do ruky, již saháte pro knihu, vytáhnou zobákem svazek z regálu a utíkají pryč. Jistě jste už sami někde potkali na Národní třídě tučňáka, proplétajícího se mezi chodci s knihou v zobáku. Zůstává však otázkou, do jaké míry by se tito ptáci dali použít i v oněch neosvětlených knihkupectvích, která se za noci otevírají v předměstských ulicích a ve kterých na policích odpočívají knihy vytištěné růžově a tyrkysově zářícími písmeny. Velkou výhodou těchto knih je, že je můžeme číst, i když se nacházíme uprostřed mnohakilometrové roury a nemáme s sebou baterku. Dnes už se nepochybuje o tom, že tučňák ani lachtan nemohli být autory traktátu Pistis Sofia, jak ještě vcelku jednomyslně věřila pozitivistická věda devatenáctého století (z mnoha argumentů stačí uvést jen výmluvný fakt, že tučňáci

do dnes neprodávají v mostecké věži bandasky), vědci dnes připouští autorství jednoho z těchto zvířat nanejvýš u pojednání o sjezdové lyžařské dráze, procházející setmělými pokoji, i když i tady je pravděpodobnější, že autorem je Maurice Merleau-Ponty. Ostatně: je lachtan skutečně nahluchlý? Je na čtenáři, aby si na tuto otázku odpověděl.

Moře

Jel jsem na lyžích v hlubokém předklonu po strmém nájezdu skokanského můstku, v husté mlze, v níž jsem viděl jen pár metrů před sebe, jel jsem už dlouhé hodiny a nevěděl jsem, kdy přijde odrazová plocha. Ohlédl jsem se, za mnou vyvstala v mlze postava klokanu na lyžích, v přiléhavé růžové kombinéze. Vzdálenost mezi námi se pozvolna zmenšovala, hrozilo, že dojde ke srážce, kterou bychom asi při této rychlosti nepřežili. Jaká nesmyslná smrt, zemřít při srážce s klokanem na skokanském můstku! Zvíře se hrozivě blíží – a pak, když už cítím ťukání do konců svých lyží, náhle končí nájezdová plocha, automaticky se odrážím, bleskurychle napřimuji tělo a už letím plynulým obloukem do mlhy.

Klokan vylétl těsně za mnou. Dostal se se mnou na stejnou úroveň, takže jsme letěli těsně vedle sebe. Měl trochu potíže s klasickou pozicí, protože nebyl s to připažit přední nohy k tělu a taky nevěděl, co s ocasem (teprve teď, jak mu vlál mezi lyžemi, jsem si všiml, že na něm má nasoukaný pletený návlek s norským vzorem a s bambulí na konci), ale musím uznat, že to na klokanu zvládl celkem dobře. Jak tak letěl vedle mne, otočil ke mně hlavu, chvíli se na mne díval přes lyžařské brýle a pak zničehonic povídá: „Jak jste to vlastně myslel s tím mořem?“

„Cože, s jakým mrožem?“ říkám udiveně; kolem uší mi svištěl vítr, a tak jsem rozuměl „s mrožem“ místo „s mořem“.

„S mořem,“ zakřičel klokan do větru. „Všiml jsem si, že hodně vašich textů končí tím, že hrdina sedí na

břehu moře a poslouchá šumění vln. Byl bych rád, kdybyste mi vysvětlil, co jste tím myslel.“

„Já nikdy ničím nic nemyslím,“ řekl jsem podrážděně. „Nepíšu žádné alegorie. Ale proč se o to vlastně zajímáte?“

„Píšu o vašem prozaickém díle diplomovou práci, a tak jsem se vás chtěl optat na některé věci, když už jsme se tady setkali.“

Musím přiznat, že jsem se cítil polichocen. Tak mé spisy jsou populární až v Austrálii! Chudák klokan neváhal připnout si lyže a rozjet se po strašlivém skokanském můstku, jen aby si mohl promluvit se svým oblíbeným autorem. Zeptal jsem se klokana zjihlým hlasem: „To se vám to, co píšu, tak líbí, že jste si mé dílo vybral jako téma diplomové práce?“

„Ani ne,“ pravil klokan ležérně, „vybral jsem si vás proto, že vaše psaní je jednoduchá záležitost pro strukturní rozbor (vycházím z postupů melbournské strukturalistické školy, k jejímž slavným představitelům patřilo i několik klokanů, určitě jste o některém z nich slyšel); ty vaše prózy jsou totiž všechny na jedno brdo: na začátku se vypravěč setká s nějakým podivným zvířetem, pak obvykle dojde k zápasu a na konci se objeví něco beztvareho a neurčitého, v čem se všechno rozplyne, mlha nebo moře, na které se hrdina dívá a prožívá snad přitom nějakou extázi nebo co. Je to pěkná nuda.“

„No jo, vy klokani tomu rozumíte nejlíp,“ odsekl jsem.

„Používání argumentu ad hominem je známkou toho, že jsme v úzkých,“ konstatoval klidně klokan.

To mi přišlo k smíchu. „Jaképak ‚ad hominem‘, hoho! Snad argumentu ad kenguru!“

„Takový argument logika nezná, vymýšlíte si hlouposti. Ale myslím, že nemá smysl, abychom se dál ba-

vili na této úrovni. Přečtu vám, co jsem o motivu moře ve vašem díle napsal, a vy mi na to řeknete svůj názor.“

Rozepnul si na prsou zip kombinézy a začal z ní vytažovat složené papíry. Musel je pevně držet, protože se prudce třepetaly ve větru. Z mlhy vyvstala děsivá skalní stěna, už se zdálo, že se o ni roztrháme, ale těsně jsme ji minuli, zavadil jsem o ni ramenem. Klokan se hrabal v papírech a ničeho si zřejmě ani nevšiml. Konečně papíry seřadil, otřel si prackou námrazu s lyžařských brýlí, odkašlal si a začal číst: „Mohli bychom tedy na závěr říci, že motiv moře tu představuje ono schellingovské nerozlišené absolutno, které Hegel k předmluvě k Fenomenologii ducha přirovnává k noci, v níž jsou všechny krávy černé (,die Nacht, worin, wie man zu sagen pflegt, alle Kühe schwarze sind‘). Právě na motivu moře se nejzřetelněji odhaluje autorovo estetické ztroskotání, které však je v poslední instanci také (a především) ztroskotáním etickým: autor nemá dostatek schopnosti rozvíjet zápletku zevnitř a dovést ji vnitřním rozvojem k organickému završení; tento nedostatek vnitřního rozvoje tématu je nahrazen právě onou lacinou nerozlišenou jednotou, jejíž dosažení nevyžaduje žádný výkon, jednotou, která se hodí na vše a která je vždy pohotově po ruce.“

V tom okamžiku nás předletěla na lyžičkách vako-myš. „Nazdar!“ zapištěla příčinlivě na klokana. „Nazdar,“ řekl klokan blahosklonným tónem ředitele podniku, který mluví s uklízečkou, a pokračoval v četbě: „Jak jsme řekli, je toto estetické ztroskotání ve svém jádře ztroskotáním etickým. Je to nedostatek pravé humanity a nedostatek lásky, který nedovoluje autorovi, aby přistupoval ke svým postavám jako k živým, samostatným individuím a ptal se po vnitřních možnos-

tech jejich rozvoje. Ve všezahrnujícím nerozlišeném absolutnu dochází k nivelizaci hodnot – všechny krávy jsou černé –, a ačkoliv se tento postoj vydává za jakési všeporozumění a všelásku, je třeba vidět, že toto všeobjetí je jen druhou stránkou cynismu, s nímž je vnitřně totožné, ba je opovrženímhodnější než sám cynismus v čisté podobě, neboť ten alespoň nepředstírá, že je něčím jiným, než je, a nešíří tak zmatek v říši hodnot...“

Chvíli jsem jenom supěl vzteky – hlavně nad tím hlubokomyslným „ba“ –, než jsem se zmohl na to, abych něco řekl. Já ti dám „ba“, australská obludo. „Říkat, že všechno je v noci černé, je možná laciné a nevyžaduje to žádný výkon, ale výkon vyžaduje dostat se do té správné noci, blbečku, ta nepřichází sama od sebe a pro každého, a kromě toho noc absolutna, když tomu tak chceš říkat, není statickým tkvěním v sobě, nepřekračujícím své hranice, je zasvěcením, jež nám umožňuje dotknout se celku, který zakládá smysl všech částí a na který v roztříštěné rozmanitosti dne lidé a klokaní obvykle zapomínají, tohle zasvěcení nekončí ránem, vyzařuje přes hranice noci i do dne a stává se jednotícím horizontem rozlišeného, bez něhož by rozlišené ztratilo smysl a rozplynulo se v tupé mechanické partikulárnosti.“

Klokan zůstával stále klidný a zjevně se bavil tím, jak se rozčiluju. Když jsem skončil, řekl povýšeně: „No jo, ty se pokládáš za básníka, který táhne dlouhou posvátnou nocí ze země do země a pojmenovává přicházející bohy, hehe. Kde si myslíš, že žiješ? Ve štiftu v Tübingen? Rozhlídni se trošku kolem sebe, kamaráde: na téhle noci nic posvátného není. Pokládáš šelesty, které se ozývají ve tmě, za rodící se tóny nějaké nové univerzální symfonie, ale ve skutečnosti je to jen

pobublávání chaosu. Potřeboval by sis ještě moc věcí ujasnit. Jestli chceš, někdy ti to všechno vysvětlím.“

„Nová jednota se vždycky rodí z chaosu a její tóny zpočátku nelze odlišit od zvuků rozpadání a zmatku. V tomto smyslu je tedy i chaos posvátný, když už bych měl užívat tvé patetické terminologie. Ale takovým jemnostem klokanem nemůžou rozumět.“

„Tak se oběš, příteli,“ smál se klokan. „Když je podle tebe všechno posvátné, tak je přece jedno, co uděláš, taková sebevraždička je taky posvátný kousek.“

„Myslím, že ještě posvátnějším činem bude, když ti rozbiju čenich. A poslouvej, co měly znamenat ty řeči o humanitě a lásce? To si vykládej někde v Austrálii. Co ty víš, jaký mám já vztah k lásce.“

„To by ses divil. Chodím teď zrovna s jednou dívkou, která shodou okolností předtím nějaký čas chodila taky s tebou. Ta mi o tobě vyprávěla věci, to jsme se nasmáli. V Sydney to vykládám na potkání, všichni se strašně baví. Je z tebe, chudinka, otřesená ještě dneska, dalo mi práci, abych ji trochu postavil na nohy. Taky mi pořád říká, jak je šťastná, že mě poznala, že jsem úplně jiný než ty, že až se mnou začala opravdu žít. Říká, že jsem něžnější a ohleduplnější a že nejsem tak ošklivý jako ty. Taky po sexuální stránce jí líp vyhovuju. Strašně mě miluje. Pletla mi tenhle ocasní návlek“ – a zamával radostně a vítězoslavně ocasem v návleku, takže se zakymácel a musel rychlým máváním krátkých předních nožiček vyrovnávat rovnováhu. „Vsadím se, že tobě nic takového neupletla!“ vykřikoval rozjařeně. Jeho klid byl najednou ten tam.

„Jak by mi mohla uplést ocasní návlek, když nejsem klokan, ty blboune!“ zařval jsem.

Klokan se však dostal do euforie, máchal ocasem a výskal: „Není klokan, chachá, nemá návlek! Bloudí

dlouhou posvátnou nocí a nemá návlek! Všichni klokani jsou černí, hurá! Všichni klokani jsou smrtelní, Schelling je klokan, tedy Schelling je smrtelný! Hip, hip, kdo bude dřív dole!“ A začal mě pošťuchovat prackou, přitom se pořád řehtal jako šílenec, vykřikoval už jenom jednotlivá slova: „Absolutno!“, „Návlek!“, „Krávy!“, „Schelling!“ a při každém slově mi dal do zad ránu ocasem, zastrčeným v návleku. Strčil jsem do něho loktem, klokan se zapotácel a chvíli kraloval, aby nabyl rovnováhy, přitom se pořád kuckal smíchy, pak mi dal ránu prackou, až se mi zatmělo před očima – teď jsem zase já musel mávat rukama, abych udržel rovnováhu, kopl jsem jej a on mě praštil současně ocasem do nohou a prackou do hlavy. Letěl kolem na lyžích kivi v pruhované lyžařské čepičce a volal nadšeně tenkým hláskem: „Do něj, klokane, nandej mu!“ Pak zmizel v mlze. Doufám, že kolem nepoletí ještě pštros, pomyslel jsem si.

Tak jsme se nějakou dobu štouchali a strkali, až jsme se unavili a nechali toho, letěli jsme vedle sebe a těžce jsme oddechovali, klokan se pořád pro sebe tiše pochechtával. Bylo mu to už samotnému trapné a snažil se tvářit vážně, ale co chvíli to nevydržel a vyprskl smíchy. Po čase začal klesat, protože byl těžší, a nakonec mi zmizel v mlze, letěl jsem sám, netušil jsem, kde dopadnu, doufal jsem, že se snesu na opuštěný břeh chladného moře, moře, kvůli kterému se mi klokan tak vysmíval. Ale po levé straně vyvstala v mlze hladká skleněná stěna jakési budovy, natáhl jsem ruku a přešel jsem konečky prstů přes chladné sklo. Za okny byly kanceláře, osvětlené zářivkami, zahlédl jsem ženu, skloněnou nad psacím strojem. Napadlo mě, že by to mohla být budova Strojimportu v Praze na Olšanech. A skutečně, když jsem klesl ještě níž, po-

znal jsem, že letím nad zasněženou Vinohradskou třídou. Oblouk mého letu byl shodný se sklonem ulice, a tak jsem dost dlouhou dobu letěl ve výšce asi jednoho metru nad chodníkem. Lidé šli z práce s aktovkami a nákupními taškami, lhostejně se přede mnou rozestupovali, jako by to, že se někdo pohybuje metr nad zemí, byla na Vinohradské třídě zcela běžná záležitost; jen starší paní v kožichu, do které jsem zezadu trošku strčil, za mnou volala: „Dávej pozor, chuligáne!“ Prohlížel jsem si cestou výklady a podíval jsem se, co mají na programu v kinech. Za sklem antikvariátu jsem zahlédl svého bývalého spolužáka z fakulty, který tam byl zaměstnaný, jak sedí zamyšleně za pokladnou – zaťukal jsem na něj, ale než se stačil ohlédnout, byl už jsem zase pryč. Na špinavý sníh jsem dopadl před budovou rozhlasu a svou jízdu jsem zakončil kristiánkou před prodejnou zeleniny na rohu ulice. Přede mnou se tyčilo v mlze Národní muzeum jako smutný zakletý zámek.

Hodil jsem si lyže přes rameno a zamířil jsem přes ulici do bistra Severka, které tu nedávno zřídili. Lyže jsem opřel dole o zeď a vystoupil jsem do prvního patra: zavanul na mne teplý vzduch s vůněmi pomfritů a kávy a ihned jsem pocítil příjemnou únavu a malátnost, ale přece jenom jsem se raději nejdřív zeptal číšníka, jestli se v jejich podniku náhodou neobjevil klokan, vakomyš, kivi nebo nějaké jiné zvíře z Austrálie nebo Nového Zélandu. Teprve když mě číšník ujistil, že tam žádné takové zvíře nevzkročilo a že by je tam ani nepustili, objednal jsem si grog a usadil jsem se k oknu. Popíjel jsem horký grog a bylo mi dobře, přestal jsem se dokonce zlobit i na klokana – kdyby se tu teď objevil, potřásl bych mu prackou a pozval bych jej na skleničku, mohli bychom se spolu opít, díval jsem

se oknem na velikou chladnou pavučinu zasněžených kolejí na hlavním nádraží, na tajemné prázdné vlaky odstavené na vedlejších kolejích, začal jsem se už těšit na další výlet a pokoušel jsem se uhodnout, s jakým zajímavým zvířetem se setkám tentokrát.